

นิพนธ์ต้นฉบับ

การใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนท้องถิ่น:
กรณีศึกษาพื้นที่ป่าอนุรักษ์แห่งชาติน้ำแอด-ภูเลย จังหวัดห้วยพัน
ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

**Utilization and Management of Forest Resource by Local People:
A Case Study of Nam Et-Phoulouey National Conservation Forest
Houaphanh Province, Lao People's Democratic Republic**

สมศักดิ์ จันทร์มาลี*

วิภัคตร์ จินตนา

Somsack Chanmaly*

Vipak Jintana

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Faculty of Forestry, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok, 10900 Thailand

*Corresponding Author, E-mail: w_somsack@hotmail.com

รับต้นฉบับ 18 มีนาคม 2556

รับลงพิมพ์ 1 พฤษภาคม 2556

ABSTRACT

This research aimed to assess forest resource utilization of local people who live in the Num Et-Phoulouey National Conservation Forest Houaphanh Province, Lao People's Democratic Republic. Heads of 168 sample households were interviewed using a questionnaire. Data was analyzed using a computer program for social science. The analytical statistics included frequency, percentages, mean, standard deviation and Chi-square with statistical significance level of 0.05.

The respondents consisted of mostly men with an average age of 40 years. More than a half completed lower than high school level, including of some who had never been to school. Almost of them (99.4%) used to participate in a training program on forest resource conservation. Their knowledge's on conservation was high (average score 0.86), but on the forest law was less (average score 0.28). Each household comprised on average 7 members with 4 labor forces. They hold about 16 rai of land and used it for crop cultivation. Their average annual income was 34,254 baht/household, and annual expenditure was 22,836 baht/household. The results revealed that all of the sample households collected various forest products for their living. Most of the products they collected was used mainly for household consumption such as fuel wood for cooking and heater; bamboo for general purposes; bamboo shoot, wild vegetable, wild fruit, wild animal and mushroom for food; and medicinal plant for health care. In addition, they collected broom grass and wild orchid for income generation. More than 80% of the respondents benefited from those

products except edible insect and medicinal plant which the user groups were lessen. Quantities of forest products' usage were diverse among the households' samples. On average about 11 m³ of fuel wood and 78 bamboo culms were used annually by each household. Other products namely broom grass, wild orchid, mushroom, bamboo shoot, wild vegetable, wild fruit, wild animal, edible insect and medicinal plant were used by each household at 100, 56, 47, 74, 51, 39, 89, 22 and 8 kg/year, respectively. The socio-economic factors of the respondents influencing their forest dependency (utilization) were variable. Education level of the respondents, number of household's member and labor force influenced a wider range of forest products they collected. Occupation of the respondents influenced the usage of wild orchid, whereas knowledge on forest conservation influenced usage of the edible insect.

Though the respondents perceived that utilization some forest products such as broom grass, mushroom and wild animal was implied in the communities' rules. Collecting of wild orchid was strictly prohibited by the forest law. However, certain management for forest products' utilization was unclear. Local people mostly practiced accordingly by the indigenous knowledge. Seemingly, under their perception on the impacts of shifting cultivation, expansion of cultivate land and involving in forest fire ignition the forest tends to be deteriorated continuously. Thus, they should be educated on proper knowledge and understanding on forest resource conservation. As for the knowledge and understanding about the forest law, they should be informed and clarified about trespass and claim forest area for shifting cultivation as well.

Keywords: forest product, utilization, management, local people, Lao PDR

บทคัดย่อ

การวิจัยการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในป่าอนุรักษ์แห่งชาติน้ำแอด-กุเลย จังหวัดหัวพัน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนจำนวน 168 ราย ด้วยแบบสัมภาษณ์ ประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ค่าสถิติที่ใช้ ประกอบด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และไคสแควร์ กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิจัยกลุ่มตัวอย่างซึ่งมีลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมที่หลากหลาย อายุเฉลี่ย 40 ปี กว่าครึ่งจบการศึกษาต่ำกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย บางคนไม่ได้เรียนหนังสือ เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.4) เคยเข้าอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และมีความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ค่อนข้างมาก (คะแนนเฉลี่ย 0.86) แต่ในด้านกฎหมายป่าไม้น้อย (คะแนนเฉลี่ย 0.28) สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 7 คน เป็นวัยแรงงาน 4 คน มีที่ดินเฉลี่ย 16 ไร่ อาชีพหลักทำเกษตร รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 34,254 บาทต่อปี รายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ย 22,836 บาทต่อปี พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดตอบว่าครัวเรือนของตนเก็บหาผลผลิตจากป่าเพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพ โดยส่วนใหญ่เก็บเพื่อใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ได้แก่ ไม้ฟืนสำหรับใช้หุงต้มและให้ความอบอุ่น ไม้สำหรับประโยชน์ทั่วไป หน่อไม้ พืชผักป่า ผลไม้ป่า สัตว์ป่า แมลงกินได้ และเห็ด สำหรับเป็นอาหาร และพืชสมุนไพรสำหรับทำยา

รักษาโรค ยกเว้นบางประเภทที่เก็บเพื่อจำหน่าย ได้แก่ ดอกแยม และกล้วยไม้ป่า ร้อยละ 80 ของผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่า คริวเรือนของตนใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าดังกล่าวเกือบทุกประเภท ยกเว้น แมลงกินได้และพืชสมุนไพรที่มีสัดส่วน ผู้ใช้น้อยกว่า ปริมาณผลผลิตจากป่าที่ใช้แตกต่างกันออกไปในแต่ละครัวเรือน ค่าเฉลี่ยของการใช้ไม้ฟัน 11 ลูกบาศก์ เมตรต่อปี ไม้ 78 ลำต่อปี ดอกแยม กล้วยไม้ป่า เห็ด หน่อไม้ พืชผักป่า ผลไม้ป่า สัตว์ป่า แมลงกินได้ และพืชสมุนไพร เท่ากับ 100 56 47 74 51 39 89 22 และ 8 กิโลกรัมต่อปี ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้ประโยชน์ผลผลิต จากป่าหลากหลายประเภทมากที่สุด ได้แก่ การศึกษา จำนวนสมาชิก และจำนวนแรงงานในครัวเรือน ส่วนอาชีพมีผล ต่อการใช้ประโยชน์จากกล้วยไม้ป่า และความรู้ด้านการอนุรักษ์มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากแมลงกินได้

จากการศึกษายังพบว่า การเก็บหาผลผลิตจากป่าของกลุ่มตัวอย่างไม่มีรูปแบบการจัดการที่ชัดเจน ส่วนใหญ่ ระบุว่าเป็นการเก็บหาตามภูมิปัญญาประเพณีท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาจากรุ่นก่อนๆ มีผลผลิตจากป่าบางชนิดที่มีการ ควบคุมการใช้โดยกฎระเบียบของชุมชน ได้แก่ ดอกแยม เห็ด และสัตว์ป่า ส่วนผลผลิตที่มีกฎหมายควบคุม คือ กล้วยไม้ป่า ประเมินจากสถานการณ์ปัจจุบันที่มุมมองของประชาชนท้องถิ่นต่อการทำไร่เลื่อนลอย การขยายพื้นที่ เพาะปลูกและมีส่วนทำให้เกิดไฟป่า ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ศึกษามีแนวโน้มถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้วิจัย มีความเห็นว่าเพื่อยกระดับความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนท้องถิ่น หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้เพิ่มเติมและทำความเข้าใจกับประชาชนที่เข้าไปเก็บหาของป่า ไม่ให้มีการตัดไม้ทำลายป่า หรือเผาป่า ที่เป็นแหล่งผลิตที่จำเป็นของชุมชน และควรชี้แจงทำความเข้าใจให้กับประชาชนได้ทราบว่าการทำไร่ เลื่อนลอยโดยบุกรุกและแผ้วถางป่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายป่าไม้

คำสำคัญ: ผลผลิตจากป่า การใช้ประโยชน์ การจัดการ ประชาชนท้องถิ่น สปป.ลาว

คำนำ

การพัฒนาของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว (สปป.ลาว) ในระยะที่ผ่านมาได้นำเอา ทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างมากมาย การใช้ประโยชน์ เป็นไปอย่างไม่เหมาะสมและไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ กล่าวคือ การใช้มากเกินความจำเป็นและเกินกำลังการ ผลิตของป่าไม้ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เคยอุดม สมบูรณ์มากได้ถูกทำให้ลดลงและเสื่อมโทรมลงอย่าง รวดเร็ว พื้นที่ป่าของ สปป. ลาว มีแนวโน้มลดลงอย่าง ต่อเนื่องนับตั้งแต่มีการรายงานการสำรวจเมื่อประมาณ 65 ปีที่แล้ว (พ.ศ. 2490) ซึ่งมีพื้นที่ป่า ทั้งหมด 17 ล้าน เฮกตาร์ (ร้อยละ 71.6 ของพื้นที่ประเทศ) ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 เนื้อที่ป่าลดลงเหลือ 11.2 ล้านเฮกตาร์ (ร้อยละ 47) ในปี พ.ศ. 2546 เหลือ 10 ล้านเฮกตาร์ (ร้อยละ 41.5) และในปี พ.ศ. 2553 เหลือเพียง 9.5 ล้านเฮกตาร์ (ร้อยละ 40.5) เห็นได้ว่าป่าไม้มีเนื้อที่ลดลงอย่างหน้าวิบัติ การ

เพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว และการพัฒนาทาง เศรษฐกิจสังคมทำให้เกิดความต้องการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรป่าไม้มากขึ้นด้วย (ภูเวียง, 2548) กลยุทธ์การ ป่าไม้ของ สปป.ลาว ณ ปัจจุบัน ไปจนถึงปี พ.ศ. 2020 (กรม ป่าไม้, 2010) ได้วางแผนที่สอดคล้องกับแผนระดับ ชาติและกลยุทธ์สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและ การอนุรักษ์ป่าไม้ให้แนวทางอย่างเป็นทางการสำหรับการ ป่าไม้ ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของการจัดการป่าโดยให้ ชุมชนเป็นฐาน นอกจากนี้ยังกำหนดออกเป็นเป้าหมาย ที่ท้าทายมุ่งเน้นในการเรียกคืนพื้นที่ป่าไม้ให้ถึงร้อยละ 70 ของพื้นที่ทั้งหมดในปี พ.ศ. 2020 (MAF, 2005)

จากการประเมินการใช้ประโยชน์ทรัพยากร ป่าไม้ของประชาชนท้องถิ่นในชนบทของ สปป. ลาว โดยกระทรวงกสิกรรม-ป่าไม้และองค์การวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (2548) พบว่า กว่าร้อยละ 80 ของประชากรอาศัยพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ การพัฒนา

ประเทศ สปป.ลาว ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาทรัพยากรป่าไม้ นับว่ามีบทบาทต่อเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างมาก เห็นได้จากอัตราการรวมยอดผลิตภัณฑ์ภายในที่ได้จากทรัพยากรป่าไม้ในปี พ.ศ. 2538 มีถึงร้อยละ 6.9 (ศูนย์สถิติแห่งชาติ, 2539) และลดลงมาเป็นร้อยละ 3.2 และ 2.7 ในปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2550 ตามลำดับ (กรมสถิติ, 2551)

ป่าอนุรักษ์แห่งชาติน้ำแอค-กุเลย จังหวัดหัวพัน สปป.ลาว มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ 34 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ทั้งหมด 420,000 เฮกตาร์ หรือประมาณ 2,625,000 ไร่ มีพันธุ์ไม้และสัตว์ป่านานาชนิดเป็นจำนวนมาก เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำแอค แม่น้ำคานและแม่น้ำเนิน ซึ่งเป็นสาขาที่สำคัญของแม่น้ำโขงและแม่น้ำโขง (กรมป่าไม้, 2002) นอกจากนี้ใช้ประโยชน์เพื่อการเพาะปลูกแล้วยังเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคของประชาชน การประกาศเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์แห่งชาติได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบป่าที่เคยได้อาศัยและพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้มาก่อนก่อให้เกิดการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง

เพื่อแก้ไขความยากจนของประชาชนและหาแนวทางการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้สมบูรณ์ ให้ประชาชนได้เข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่และใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ในหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (กระทรวงกลาโหม-ป่าไม้ และองค์การวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2550) เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนส่งเสริม สนับสนุน ปรับปรุง แก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรป่าไม้สามารถใช้อำนวยประโยชน์แก่ชุมชนในพื้นที่อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

พื้นที่ศึกษา

เลือกศึกษาในชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์แห่งชาติน้ำแอค-กุเลย จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านน้ำเนิน บ้านหัวดิน และบ้านโพนของในเขตท้องที่ของอำเภอเวียงทอง จังหวัดหัวพัน สปป.ลาว (Figure 1)

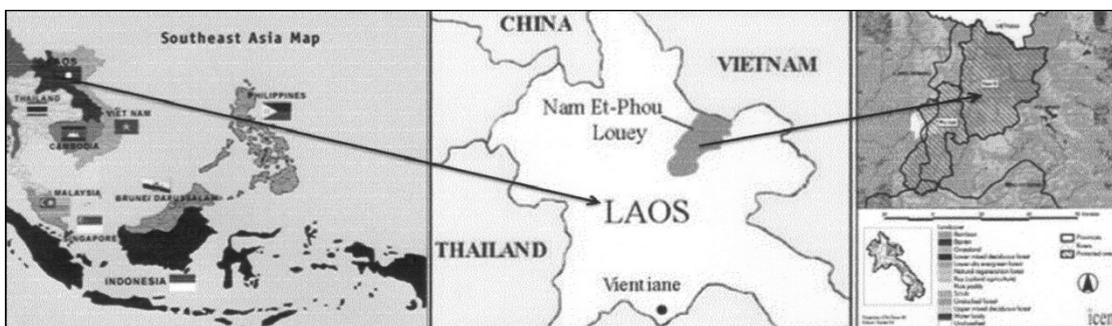


Figure 1 Map of the study area

ประชากรขนาดตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

จากบัญชีรายชื่อครัวเรือนของ 3 บ้าน ที่เลือกเป็นพื้นที่ศึกษา พบว่า มีจำนวนประชากรทั้งหมด 187 ครัวเรือน ในการศึกษารุ่นนี้ได้กำหนดขนาดตัวอย่างร้อยละ 90 ของประชากร ซึ่งได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 168 ครัวเรือน โดยกระจายไปตามหมู่บ้านทั้งสามแห่งตามสัดส่วนเดียวกัน จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนด้วยวิธีสุ่มแบบง่าย (simple random sampling method)

การสร้างและทดสอบแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์สำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งได้พัฒนาขึ้นจากแนวทางการวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกได้เป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพหลัก อาชีพรอง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

การอบรมระเบียบและ/หรือกฎหมายป่าไม้

ตอนที่ 2 ข้อมูลครัวเรือนของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย จำนวนสมาชิก จำนวนแรงงาน รายได้และรายจ่าย จำนวนแปลงที่ดินและขนาดที่ดินถือครอง และการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ตอนที่ 3 การใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรป่าไม้และการควบคุมการใช้ประโยชน์

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคและหนทางแก้ไขเกี่ยวกับการกำหนดแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้

นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านวนศาสตร์ชุมชน เพื่อตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขให้มีความถูกต้องเที่ยงตรงในเชิงเนื้อหา (content validity) เพื่อหาความเที่ยงตรง (validity) จากนั้น นำแบบสัมภาษณ์ จำนวน 30 ชุดไปทดสอบ (pre-test) กับกลุ่มผู้แทนครัวเรือนตัวอย่าง ในพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ศึกษาโดยเลือกสัมภาษณ์ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป เพื่อหาความเชื่อมั่น (reliability) ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง โดยใช้ค่า KR20 เป็นตัววัดความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ ซึ่งพบว่า ประเด็นความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีค่า KR20 เท่ากับ 0.7977 และประเด็นความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายป่าไม้ มีค่า KR20 เท่ากับ 0.7740

การเก็บข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนที่เลือกเป็นตัวอย่างซึ่งมีอายุไม่น้อยกว่า 18 ปี และการถ่ายภาพประกอบการปฏิบัติงานสำหรับข้อมูลทุติยภูมิเก็บด้วยวิธีการตรวจเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและประเทศ สปป.ลาว

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ใช้วิธีทางสถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพทางเศรษฐกิจสังคม การใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคต่างๆ โดยคำนวณหาค่าร้อยละ (percentage) ค่าความถี่ (frequency) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่า

สูงสุด (maximum) ค่าต่ำสุด (minimum) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

กำหนดเกณฑ์การแบ่งระดับความรู้ความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 ระดับ จากคะแนนเต็ม 1 คะแนน ดังนี้

คะแนน 0.01–0.33 มีระดับความรู้ต่ำ

คะแนน 0.34–0.66 มีระดับความรู้ปานกลาง

คะแนน 0.67–1.00 มีระดับความรู้มาก

กำหนดเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ เป็น 3 ระดับได้แก่ระดับต่ำ (ร้อยละ 30) ปานกลาง (ร้อยละ 31 – 60) และสูง (มากกว่าร้อยละ 60)

2. ใช้วิธีวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (relationship analysis) สำหรับการทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้แต่ละผลผลิต ซึ่งเป็นตัวแปรต้น (independent variable) และปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์ ตัวแปรตาม (dependent variable) โดยคำนวณค่าไคสแควร์ (chi-square) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ใช้สูตรคำนวณดังนี้

$$\chi^2 = \frac{\sum(O-E)^2}{E}$$

เมื่อ χ^2 คือ ค่าไคสแควร์

O คือ ค่าความถี่ที่ศึกษามาได้

E คือ ค่าความถี่ที่คาดหวังโดยทฤษฎี

ผลและวิจารณ์

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนตัวอย่าง

ผู้สัมภาษณ์มีอายุเฉลี่ย 39.86 ปี อายุมากที่สุด 70 ปี และน้อยที่สุด 18 ปี ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 92.3) เป็นเพศชาย มากกว่า ร้อยละ 70 จบการศึกษาต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมถึงผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ร้อยละ 2.4 เกือบทั้งหมด หรือร้อยละ 98.9 เป็นเกษตรกร ซึ่งส่วนใหญ่ทำไร่ เกือบทุกคนหรือร้อยละ 99.4 เคยเข้าร่วมฝึกอบรมที่หน่วยงานของรัฐจัดขึ้น เช่น หลักสูตรผลกระทบการแผ้วถางป่าทำไร่เลื่อนลอยจากห้องกรเกษตร (ร้อยละ 66.1) หลักสูตรการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยป่าไม้อำเภอ (ร้อยละ 33.3)

จากการประเมินความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ในภาพรวมผู้ให้สัมภาษณ์มีความรู้ความเข้าใจค่อนข้างดี (คะแนนเฉลี่ย 0.86) โดยเฉพาะเรื่องการอนุรักษ์ ซึ่งส่วนใหญ่ทราบดีว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า ต้องใช้อย่างคุ้มค่าให้เกิดประโยชน์มากที่สุด สูญเสียน้อยที่สุด และใช้ได้อย่างยาวนานที่สุด และเห็นว่าป่าไม้นอกจากเป็นแหล่งผลิตไม้เพื่อประโยชน์ใช้สอย สร้างบ้านเรือน แหล่งเชื้อเพลิง แหล่งเพิ่มพูนรายได้ของครัวเรือนแล้ว ยังช่วยป้องกันอุทกภัย และปลูกจิตสำนึกของประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดความรักความหวงแหนป่า เป็นการรักษาป่าให้คงอยู่ตลอดไป อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ผู้ตอบมีความรู้ความเข้าใจน้อย เช่น เห็นว่าการเก็บหาของป่าไม้เป็นการทำลายทรัพยากรป่าไม้ (คะแนนเฉลี่ย 0.12) โดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 40.5 ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จากเพื่อนบ้าน รองลงมา ร้อยละ 33.3 ได้จากผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ป่าไม้

สำหรับความรู้ความเข้าใจทางด้านกฎหมายป่าไม้ แม้ว่าเกือบทุกราย (ร้อยละ 99.4) เคยได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรการเผยแพร่กฎหมายป่าไม้ โดยร้อยละ 84.5 ได้รับการอบรมจากห้องเรียนเกษตรและป่าไม้อำเภอ แต่ส่วนใหญ่ยังมีความรู้ความเข้าใจในระดับไม่มาก (คะแนนเฉลี่ย 0.28) ผู้ให้สัมภาษณ์เข้าใจดีว่าการประกาศพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์แห่งชาติทำให้ราษฎรมีโอกาสน้อยลงในการใช้ประโยชน์จากป่า หากทางราชการได้ประกาศให้พื้นที่ป่าใดเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าแล้วบุคคลใดจะเข้าไปยึดถือครอบครองพื้นที่ดังกล่าวไม่ได้ แต่ยังเห็นว่าประชาชนสามารถแผ้วถางพื้นที่ป่าอนุรักษ์แห่งชาติเพื่อทำเป็นไร่เลื่อนลอยได้

ข้อมูลระดับครัวเรือน พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างเฉลี่ย 7 คน อยู่ในวัยแรงงาน 4 คน มีที่ดินถือครองเฉลี่ย 4 แปลงต่อครัวเรือน เนื้อที่ประมาณ 16.1 ไร่ รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 34,254 บาทต่อปี รายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ย 22,836 บาทต่อปี

การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้

จากการศึกษา พบว่า ผลผลิตจากป่าที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์โดยประชาชนในพื้นที่ที่มีความหลากหลายของชนิดผลผลิตและวัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นผลผลิตสำหรับใช้สอยทั่วไป ประกอบด้วย ฟืน ไม้ ดอกแยม (หญ้าไม้กวาด) และกล้วยไม้ป่า ผลผลิตสำหรับเป็นอาหาร ประกอบด้วย หน่อไม้ พืชผักป่า ผลไม้ป่า สัตว์ป่า และเห็ด ผลผลิตสำหรับทำเป็นยารักษาโรคหรือพืชสมุนไพร

ชนิดผลผลิตจากป่าที่นำมาใช้ประโยชน์

Figure 2 แสดงสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าชนิดต่างๆ ซึ่งกว่าร้อยละ 80 ของผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่าครัวเรือนของตนใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าดังกล่าวข้างต้นเกือบทุกประเภท ยกเว้นแมลงกินได้และพืชสมุนไพรที่มีสัดส่วนผู้ใช้เพียงสามในสี่และหนึ่งในสามของครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด ตามลำดับ ปริมาณการใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่ามีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละครัวเรือน สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ น้อย (Low) ปานกลาง (Moderate) และมาก (High) โดยเปรียบเทียบกับปริมาณการใช้ผลผลิตจากป่าแต่ละชนิดของครัวเรือนตัวอย่างเรียงตามลำดับความสำคัญของผลผลิต ดังรายละเอียดที่แสดงใน (Figure 2)

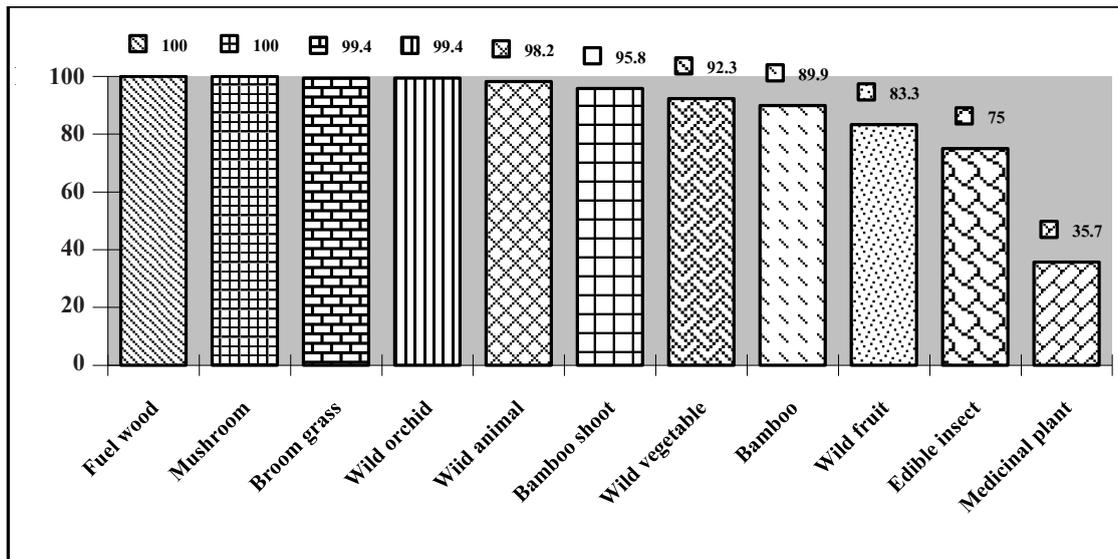


Figure 2 Percentages of the respondent collected various type of forest products

1. ไม้พิน คราวเรือนตัวอย่างทั้งหมดใช้ประโยชน์จากไม้พิน โดยเฉลี่ยประมาณ 11 ลูกบาศก์เมตรต่อคราวเรือนต่อปี ส่วนใหญ่ ร้อยละ 56.00 ใช้ในระดับมาก หรือกว่า 10 ลูกบาศก์เมตรต่อคราวเรือนต่อปี ขณะที่ร้อยละ 23.80 และร้อยละ 20.20 ของคราวเรือนตัวอย่าง ใช้ไม้พินในระดับปานกลาง (ประมาณ 9-10 ลูกบาศก์เมตรต่อคราวเรือนต่อปี) และระดับน้อย (ต่ำกว่า 9 ลูกบาศก์เมตรต่อคราวเรือนต่อปี) ตามลำดับ

2. เห็ด คราวเรือนตัวอย่างทั้งหมดเก็บหาเห็ดจากป่า โดยเฉลี่ย 47 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี ร้อยละ 44.81 เก็บหาเห็ดมากกว่า 30 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี ร้อยละ 41.85 เก็บหาเห็ด 21-30 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี และร้อยละ 13.34 เก็บหาเห็ดได้ไม่เกิน 20 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี

3. ดอกแซม (หญ้าไม้กวาด) ร้อยละ 99.4 ของคราวเรือนตัวอย่างเก็บหาดอกแซม เฉลี่ยประมาณ 100 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี ส่วนใหญ่ ร้อยละ 49.09 เก็บหาในปริมาณมาก หรือกว่า 100 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี ที่เหลือ ร้อยละ 26.36 และร้อยละ 24.55 เก็บหาในระดับปานกลางและระดับน้อย คิดเป็นปริมาณเก็บหา 51-100 และเก็บน้อยกว่า 51 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี ตามลำดับ

4. ก้อยไม้ป่า คราวเรือนตัวอย่างในสัดส่วนเดียวกันคือร้อยละ 99.4 เก็บหาก้อยไม้ป่า เฉลี่ย 56 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี โดยร้อยละ 38.96 เก็บหาในปริมาณไม่เกิน 30 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี ขณะที่ร้อยละ 34.71 เก็บมากกว่า 60 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี และร้อยละ 26.36 เก็บในระดับปานกลางคือประมาณ 31-60 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี

5. สัตว์ป่าคราวเรือนตัวอย่าง ร้อยละ 98.2 ใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าเฉลี่ย 89 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี มากกว่าครึ่งของคราวเรือนตัวอย่าง (ร้อยละ 54.58) ใช้ในปริมาณมากกว่า 75 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี ร้อยละ 25.46 ใช้น้อยกว่า 51 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี และร้อยละ 19.96 ใช้ในระดับปานกลางตั้งแต่ 51-75 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี

6. หน่อไม้ ร้อยละ 95.8 ของคราวเรือนตัวอย่างเก็บหาหน่อไม้เฉลี่ย 74 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี ร้อยละ 41.61 เก็บหาปริมาณมากกว่า 60 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี ร้อยละ 31.70 เก็บหา 41-60 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี และร้อยละ 26.69 เก็บหาหน่อไม้น้อยกว่า 41 กิโลกรัมต่อคราวเรือนต่อปี

7. พืชผักป่า ร้อยละ 92.3 ของคราวเรือนตัวอย่างใช้ประโยชน์พืชผักป่า เฉลี่ย 51 กิโลกรัมต่อคราวเรือน

ต่อปี ร้อยละ 45.18 เก็บในปริมาณปานกลาง 41-60 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 29.04 เก็บไม่เกิน 40 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี และร้อยละ 25.78 เก็บมากกว่า 60 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี

8. ไม้ ร้อยละ 89.9 ของครัวเรือนตัวอย่างใช้ประโยชน์ไม้ เหล็กประมาณ 78 ลำต่อครัวเรือนต่อปี โดยส่วนใหญ่หรือร้อยละ 42.38 ใช้ไม้ในระดับปานกลาง ประมาณ 81-100 ลำต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 41.05 ใช้ไม่เกิน 80 ลำต่อครัวเรือนต่อปี และร้อยละ 16.57 ใช้มากกว่า 100 ลำต่อครัวเรือนต่อปี

9. ผลไม้ป่า ร้อยละ 88.3 ของครัวเรือนตัวอย่างเก็บหาผลไม้ป่าเฉลี่ย 39 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 39.26 เก็บหาผลไม้ป่ามากกว่า 50 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 35.77 เก็บในปริมาณไม่เกิน 40 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี และร้อยละ 24.97 เก็บประมาณ 41-50 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี

10. แมลงกินได้ ร้อยละ 75 ของครัวเรือนตัวอย่างใช้ประโยชน์จากแมลงกินได้เฉลี่ย 22 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 42.05 เก็บหาแมลงกินได้มากกว่า 30 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 32.58 เก็บปริมาณน้อยกว่า 21 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี และร้อยละ 25.37 เก็บปริมาณตั้งแต่ 21 - 30 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี

11. พืชสมุนไพร ร้อยละ 35.7 ของครัวเรือนตัวอย่างเก็บหาพืชสมุนไพรจากป่าเฉลี่ย 8 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 35.98 เก็บหาพืชสมุนไพร 9-10 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 35.05 เก็บมากกว่า 10 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี และร้อยละ 28.97 เก็บน้อยกว่า 21 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี

รายละเอียดปริมาณการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนท้องถิ่น ที่ได้กล่าวมาข้างต้น (Table 1)

Table 1 Level of forest resource dependency of the respondents' households

Forest products	Unit	Low		Moderate		High		Average
		Amount	% hh	Amount	% hh	Amount	% hh	
Fuel wood	m ³	< 9	20.20	9-10	23.80	>10	56.00	11
Bamboo	Culm	< 81	41.05	81-100	42.38	>100	16.57	78
Broom grass	Kg	< 51	24.55	51-100	26.36	>100	49.09	100
Orchid	Kg	< 31	38.93	31-60	26.36	>60	34.71	56
Mushroom	Kg	< 21	13.34	21-30	41.85	>30	44.81	47
Bamboo shoot	Kg	< 41	26.69	41-60	31.70	>60	41.61	74
Wild vegetable	Kg	< 41	29.04	41-60	45.18	>60	25.78	51
Wild fruit	Kg	< 41	35.77	41-50	24.97	>50	39.26	39
Wild animal	Kg	< 51	25.46	51-75	19.96	>75	54.58	89
Edible insect	Kg	< 21	32.58	21-30	25.37	>30	42.05	22
Medicinal plant	Kg	< 9	28.97	9-10	35.98	>10	35.05	8

วัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่า

ผลผลิตจากป่าส่วนใหญ่ถูกเก็บหาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในระดับครัวเรือนของผู้เก็บหาเองทั้งหมด ได้แก่ ไม้ฟืน และพืชสมุนไพร อย่างไรก็ตาม มีผลผลิตบางชนิดที่ผู้เก็บหามุ่งหวังนำไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้

เสริมให้กับครัวเรือน ได้แก่ ดอกแขม และกล้วยไม้ป่า ส่วนผลผลิตอื่นๆ ส่วนใหญ่เก็บหาเพื่อกินเพื่อใช้ในครัวเรือนที่เหลือในสัดส่วนที่น้อยกว่าจึงจำหน่าย ได้แก่ ไม้ พืชผักป่า สัตว์ป่า แมลงกินได้ เห็ด ผลไม้ป่า และหน่อไม้ (Figure 3)

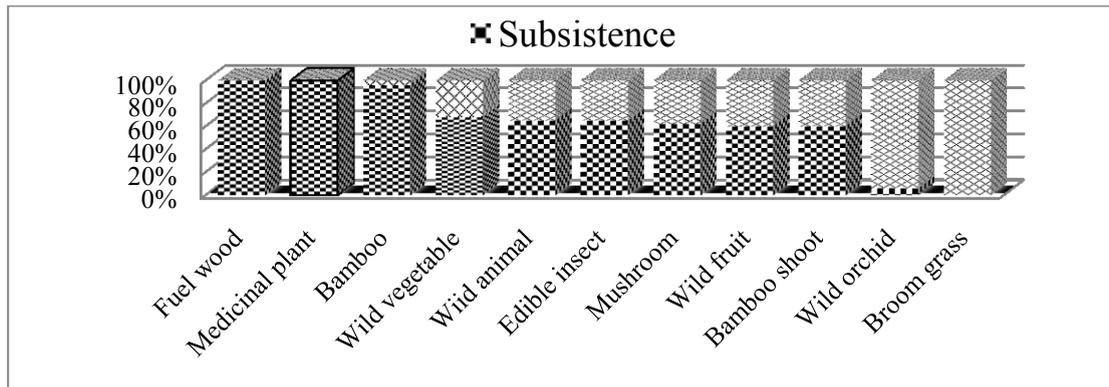


Figure 3 Purposes of the respondents in forest product utilization

การทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนท้องถิ่น มีดังนี้ อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์กล้วยไม้ป่า การศึกษาและจำนวนแรงงานในครัวเรือนสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากพืชผักป่า การศึกษา จำนวนสมาชิกและจำนวนแรงงานในครัวเรือนสัมพันธ์กับการใช้

ประโยชน์ไม้อาชีพ การศึกษา จำนวนสมาชิกและจำนวนแรงงานในครัวเรือนสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์หน่อไม้ จำนวนสมาชิกและแรงงานในครัวเรือนและขนาดที่ดินถือครองมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ผลไม้ป่า การศึกษา จำนวนสมาชิกและจำนวนแรงงานในครัวเรือนขนาดที่ดินถือครอง รายได้ครัวเรือน ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกฎหมายป่าไม้ มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์แมลงกินได้ (Table 2)

Table 2 The results of hypothesis testing

Socio economic of the respondents	p-values from the Chi-square test									
	Bamboo	Bamboo shoot	Wild vegetable	Wild fruit	Medicinal plant	Mushroom	Edible insect	Wild animal	Broom grass	Wild orchid
Occupation	0.435 ^{ns}	0.025*	0.298 ^{ns}	0.421 ^{ns}	0.858 ^{ns}	0.076 ^{ns}	0.489 ^{ns}	0.076 ^{ns}	0.781 ^{ns}	0.000*
Education	0.000*	0.015*	0.027*	0.145 ^{ns}	0.002*	0.691 ^{ns}	0.000*	0.691 ^{ns}	0.368 ^{ns}	0.368 ^{ns}
Household member	0.008*	0.001*	0.091 ^{ns}	0.001*	0.000*	0.398 ^{ns}	0.079 ^{ns}	0.994 ^{ns}	0.385 ^{ns}	0.385 ^{ns}
Household labor	0.000*	0.000*	0.012*	0.003*	0.000*	0.890 ^{ns}	0.009*	0.557 ^{ns}	0.168 ^{ns}	0.168 ^{ns}
Size of land	0.119 ^{ns}	0.352 ^{ns}	0.066 ^{ns}	0.012*	0.004*	0.907 ^{ns}	0.310 ^{ns}	0.907 ^{ns}	0.124 ^{ns}	0.124 ^{ns}
Household income	0.616 ^{ns}	0.167 ^{ns}	0.894 ^{ns}	0.207 ^{ns}	0.030*	0.342 ^{ns}	0.005*	0.332 ^{ns}	0.356 ^{ns}	0.356 ^{ns}
knowledge on forest conservation	0.507 ^{ns}	0.652 ^{ns}	0.705 ^{ns}	0.782 ^{ns}	0.462 ^{ns}	0.588 ^{ns}	0.000*	0.073 ^{ns}	0.304 ^{ns}	0.327 ^{ns}
Knowledge on forest law	0.058 ^{ns}	0.365 ^{ns}	0.275 ^{ns}	0.488 ^{ns}	0.003*	0.112 ^{ns}	0.000*	0.452 ^{ns}	0.270 ^{ns}	0.270 ^{ns}

Remarks: * Significant level at p = 0.05, ^{ns} not significant at p = 0.05

เหตุผลที่มีความสัมพันธ์

1. อาชีพมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ หน่อไม้และกล้วยไม้ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรกรรม

2. ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ไม้ไผ่ หน่อไม้ พืชผักป่า สมุนไพร และแมลงกินได้ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า ถือได้ว่าได้รับการศึกษาหรือมีการศึกษาก่อนข้างดี ส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ชนิดดังกล่าวค่อนข้างมาก เป็นเพราะพืชดังกล่าวมีจำนวนมากในป่าไม้ และเก็บหาได้ค่อนข้างง่ายสามารถเจริญเติบโตทดแทนกันได้

3. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ไม้ไผ่ หน่อไม้ ผลไม้ป่า สมุนไพร ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 4 คน ถือว่าเป็นครอบครัวขนาดกลาง ส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ชนิดดังกล่าวค่อนข้างมาก

4. จำนวนแรงงานในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ไม้ไผ่ หน่อไม้ พืชผักป่า ผลไม้ป่า สมุนไพร และแมลงกินได้ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีจำนวนแรงงานในครัวเรือน จำนวน 4 คน ถือว่ามีแรงงานในครัวเรือนพอสมควร ส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ชนิดดังกล่าวค่อนข้างมาก

5. ขนาดที่ดินถือครองมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ผลไม้ป่า และสมุนไพร ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีขนาดที่ดินถือครอง ระหว่าง 11-15 ไร่ ถือว่ามีพื้นที่เหมาะสมกับการทำการเกษตรพอสมควร ส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ชนิดดังกล่าวค่อนข้างมาก

6. รายได้รวมของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ พืชผักสมุนไพรและแมลงกินได้ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้รวมของครัวเรือน ระหว่าง 30,000-135,000 บาทต่อปี ถือว่ามีรายได้ค่อนข้างต่ำ ส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ชนิดดังกล่าวค่อนข้างมาก

7. ความรู้ความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ แมลงกินได้ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ค่อนข้างมาก และรู้ถึงประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรป่าไม้ที่หายากส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ชนิดดังกล่าวค่อนข้างมากและอาจเป็นเพราะแมลงกินได้ดังกล่าวมีจำนวนมากในป่า

8. ความรู้ความเข้าใจในด้านกฎหมายป่าไม้มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ สมุนไพรและแมลงกินได้ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในด้านการกฎหมายป่าไม้ค่อนข้างมาก และรู้ถึงประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรป่าไม้ที่หายากส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ชนิดดังกล่าวค่อนข้างมาก อาจเป็นเพราะสมุนไพรและแมลงกินได้ดังกล่าวมีจำนวนมากในป่าไม้และเก็บหาได้ค่อนข้างง่าย สามารถเจริญเติบโตทดแทนกันได้

สรุป

จากการสุ่มตัวอย่างสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์แห่งชาติ อำเภอเวียงทอง จังหวัดหัวพัน ประเทศ สปป.ลาว จำนวน 168 ราย เพื่อสอบถามการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่ากับสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน มีผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

1. ข้อมูลเศรษฐกิจสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมที่หลากหลาย อายุเฉลี่ย 40 ปี ร้อยละ 92.3 เป็นเพศชาย กว่าครึ่งจบการศึกษาต่ำกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย บางคนไม่ได้เรียนหนังสือเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.4) เคยเข้าอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และมีความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ค่อนข้างมาก (คะแนนเฉลี่ย 0.86) แต่ในด้านกฎหมายป่าไม้มีน้อย (คะแนนเฉลี่ย 0.28) สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 7 คน เป็นวัยแรงงาน 4 คน มีที่ดินเฉลี่ย 16 ไร่ อาชีพหลักทำเกษตร รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 34,254 บาทต่อปี รายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ย 22,836 บาทต่อปี

2. การใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรป่าไม้พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดตอบว่าครัวเรือนของตนเก็บหาผลผลิตจากป่าเพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพ ได้แก่ ฟืน ไม้ ดอกแซม และกล้วยไม้ป่า สำหรับใช้สอยทั่วไป หน่อไม้ พืชผักป่า ผลไม้ป่า สัตว์ป่า และเห็ด สำหรับเป็นอาหาร และพืชสมุนไพรสำหรับทำยารักษาโรค โดยร้อยละ 80 ของผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่า ครัวเรือนของตนใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าดังกล่าวเกือบทุกประเภท ยกเว้น แมลงกินได้และพืชสมุนไพรที่มีสัดส่วนผู้ใช้เพียงสามในสี่และหนึ่งในสามของครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด ตามลำดับ ปริมาณการใช้ผลผลิตจากป่าแตกต่างกันออกไปในแต่ละครัวเรือน ค่าเฉลี่ยของการใช้ไม้ฟืน 11 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ไม้ 78 ลำต่อปี ดอกแซม กล้วยไม้ป่า เห็ด หน่อไม้ พืชผักป่า ผลไม้ป่า สัตว์ป่า แมลงกินได้ และพืชสมุนไพร เท่ากับ 100 56 47 74 51 39 89 22 และ 8 กิโลกรัมต่อปี ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่เก็บเพื่อใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ยกเว้น ดอกแซม และกล้วยไม้ป่า ที่เก็บเพื่อจำหน่าย

ในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นไปตามภูมิปัญญาประเพณีท้องถิ่น ไม่มีแบบแผนที่ชัดเจน ซึ่งชนิดผลผลิตที่ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าตนใช้ประโยชน์โดยใช้ภูมิปัญญาประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ การเก็บหาพืชสมุนไพร เก็บ ไม้ฟืน พืช

ฝักป่าหน่อไม้แมลงกินได้ผลไม้ป่า ไล่สัตว์ป่า เป็นต้น ส่วนชนิดผลผลิตจากป่าที่เห็นว่าได้มีการจัดการโดยใช้กฎระเบียบของชุมชน ได้แก่ ดอกแหม เห็ด และสัตว์ป่า สำหรับชนิดผลผลิตที่มีกฎหมายรัฐควบคุม คือ การเก็บหากกล้วย ไม้ป่า

3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าหลากหลายประเภทมากที่สุด ได้แก่ การศึกษา จำนวนสมาชิก และจำนวนแรงงานในครัวเรือน ส่วนอาชีพมีผลต่อการใช้ประโยชน์จากกล้วยไม้ป่าและความรู้ด้านการอนุรักษ์มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากแมลงกินได้เท่านั้น ($p < 0.05$)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ระดับความรู้ความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และด้านกฎหมายป่าไม้มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากป่าค่อนข้างน้อย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้เพิ่มเติม และชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชนที่เข้าไปเก็บหาของป่า ถ้าไม่มีการตัดไม้ทำลายป่า หรือเผาป่า ก็ไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายป่าไม้ ควรชี้แจงทำความเข้าใจให้กับประชาชนถึงผลเสียที่จะตามมาภายหลังจากการทำไร่เลื่อนลอย โดยบุกรุกป่าและแผ้วถางป่า

ข้อเสนอแนะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชนที่เข้าไปเก็บหาของป่าคือ ไม่ควรตัดไม้ทำลายป่า หรือเผาป่าเพื่อเก็บหาของป่า ประชาชนควรมีการทำไร่ในเฉพาะพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรเท่านั้น ไม่ควรมีการบุกรุกป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยซึ่งเป็นการผิดกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับของป่าไม้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปเยี่ยมชม ให้ความรู้และฝึกปฏิบัติแก่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนยึดกฎระเบียบ ข้อบังคับของกฎหมาย และให้ชุมชนมีความอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กระทรวงกลาโหม-ป่าไม้ และองค์การวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. 2550. **แนวทางการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์แห่งชาติ. สปป.ลาว. เวียงจันทน์, สปป.ลาว**
- กระทรวงกลาโหม-ป่าไม้ และองค์การวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. 2548. **บทรายงานชีวนาฏพันธุ์แห่งชาติ. สปป.ลาว. เวียงจันทน์, สปป.ลาว**
- กรมป่าไม้. 2010. **กลยุทธ์ป่าไม้ของ สปป.ลาว ถึงปี 2020. เวียงจันทน์, สปป.ลาว**
- กรมป่าไม้. 2002. **เขตลุ่มน้ำภาคเหนือของ สปป.ลาว. เวียงจันทน์, สปป.ลาว**
- กรมสถิติ. 2551. **สถิติประจำปี 2550 กระทรวงแผนการและการลงทุน. เวียงจันทน์, สปป.ลาว**
- ภูเวียง ลัดดาวงศ์. 2548. **การคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน ดิน น้ำ และ ป่าไม้. กองประชุมสัมมนาการผลิตเกษตรแบบยั่งยืน, เวียงจันทน์, สปป.ลาว**
- MAF 2005. **Agricultural statistics 1976-2005. Department of Planning, Ministry of Agriculture and Forestry. Vientiane, Lao PDR.**